

*До разової спеціалізованої вченої ради ДФ 58.053.044
Тернопільського національного педагогічного
університету імені Володимира Гнатюка
(46027, м. Тернопіль, вул. М. Кривоноса, 2)*

ВІДГУК

*офіційного опонента, доктора психологічних наук, професора,
завідувачки кафедри психології Сумського державного педагогічного
університету імені А.С.Макаренка Кузікової Світлани Борисівни
на дисертаційне дослідження Логвись Ольги Ярославівни
«Психологічні чинники розвитку лідерських якостей майбутніх педагогів
у процесі професійної підготовки», подану на здобуття наукового
ступеня доктора філософії за спеціальністю 053 «Психологія»*

Актуальність теми дисертаційного дослідження Логвись Ольги Ярославівни не викликає сумніву, оскільки необхідність підготовки педагогів-лідерів зі стійкою суб'єктною позицією зумовлена, по-перше, упровадженням в освітній процес Концепції Нової української школи, а по-друге, стрімкістю суспільних змін, пов'язаних із війною на території України. У цих нових суспільних умовах постає гостра потреба в новій генерації педагогів-лідерів.

Поділяємо думку авторки в тому, що сучасний педагог повинен не просто бути професіоналом у своїй справі, транслятором знань, а ще й вміти організовувати взаємодію, сприяти комунікації, гнучко реагувати на зміни в суспільстві, творчо підходити до вирішення завдань, нести відповідальність за власні дії, керувати своїми емоціями та реагувати на емоції учнів тощо. Реалізація Концепції Нової української школи (НУШ) характеризується тим, що ефективність професійної діяльності вчителя залежить не лише від його фахової підготовки, а й від певних особистісних лідерських якостей, почуття відповідальності, активності та бажання розвиватися і вдосконалюватися. Нова освітня парадигма наголошує на важливості зміни не лише змісту навчання, а й особистості педагога.

Дисертаційне дослідження О.Я. Логвись орієнтоване на розкриття особливостей розвитку лідерських якостей майбутніх педагогів у процесі професійної підготовки, зокрема на вивчення психологічних чинників

розвитку. З огляду на викладені аргументи, дисертаційне дослідження здобувачки є, безумовно, важливим та актуальним.

Зв'язок дисертації з науковими програмами та темами. Дисертаційна робота виконана відповідно до комплексної наукової теми кафедри психології розвитку та консультування Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка «Психолого-педагогічні засади становлення освітнього діалогу як інноваційної психодидактичної технології» (номер державної реєстрації 0118U003130). Дослідження проводилися у межах наукової школи професорки Г.К. Радчук – «Становлення особистості в контексті вищої професійної освіти». Тема дисертаційної роботи затверджена на засіданні вченої ради Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка (протокол № 6 від 23.12.2019 р.); узгоджена в Міжвідомчій раді з координації наукових досліджень з педагогічних і психологічних наук в Україні (протокол № 2 від 31.03.2020 р.). У новій редакції тема дослідження затверджена на засіданні вченої ради Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка (протокол № 11 від 27.06.2023 р.).

Ступінь обґрунтованості наукових результатів дисертації, їх достовірності та новизни. Дисертанткою методологічно грамотно визначено мету, завдання, об'єкт і предмет дисертаційного дослідження, які достатньою мірою відповідають заявленій темі. Мета дослідження полягає в теоретичному обґрунтуванні та емпіричному вивченні психологічних чинників розвитку лідерських якостей майбутніх педагогів і розробці та апробації відповідної розвивальної програми. Відповідно до мети було сформульовано і реалізовано завдання. Здобувачкою здійснено теоретичний аналіз дослідження проблеми розвитку лідерських якостей в українській та зарубіжній психологічній науці. На підставі аналізу психолого-педагогічних джерел виокремлено структуру, компоненти, критерії та показники лідерських якостей майбутніх педагогів. Емпірично досліджено особливості лідерських якостей і визначено психологічні чинники їх розвитку в майбутніх педагогів. Дисертанткою обґрунтовано структурно-функціональну модель розвитку лідерських якостей

майбутніх педагогів у процесі професійної підготовки в закладі вищої освіти та розроблено й апробовано психоедукаційну програму.

Загалом дисертаційна робота відзначається чіткістю та логічністю на кожному етапі її виконання – від обґрунтування наукового апарату дослідження (визначення актуальності теми, об'єкта, предмета, мети і завдань дослідження, презентація його методологічної бази і методів) до викладення розділів дисертації та її висновків. Використані методичні прийоми і психодіагностичний інструментарій отримали належне теоретичне та емпіричне обґрунтування, відповідають предмету, меті й завданням дослідження, що значно підвищує їх валідаційну цінність.

Список використаних джерел містить 208 найменувань, з яких 40 англійською мовою. Дисертанткою проаналізовано значний обсяг наукових джерел українських, а також іноземних авторів, що стосуються теми роботи. Проаналізована здобувачкою теоретична інформація дала змогу ґрунтовно і всебічно висвітлити методичні засади розвитку лідерських якостей майбутніх педагогів у процесі професійної підготовки та обґрунтувати й емпірично перевірити розроблену психоедукаційну програму. Зазначена теоретико-методологічна база відрізняється фундаментальністю психологічних підходів і положень, на які спиралася авторка.

Практична цінність роботи полягає в розробці структурно-функціональної моделі розвитку лідерських якостей, підборі діагностичного інструментарію (запропоновано комплекс психодіагностичних методик вивчення лідерських якостей майбутніх педагогів) та розробленні психоедукаційної програми «Нові грані лідерства» для майбутніх педагогів, які можуть бути використані під час професійної підготовки, а також як методичне забезпечення діяльності психологічної служби закладів вищої освіти. Результати дисертаційної роботи стануть у пригоді у процесі фахової підготовки студентів закладів вищої освіти різних рівнів акредитації та у виховній діяльності кураторів академічних груп.

Оцінка змісту дисертації, її завершеності та дотримання принципів академічної доброчесності. Дисертація складається зі вступу, трьох розділів,

висновків, списку літератури та додатків. Загальний обсяг дисертації становить 284 сторінки. Варто відзначити раціональну побудову структури, логічність викладення змісту рецензованого дисертаційного дослідження, а також багатство мовленнєвого стилю дисертантки. Кожен із трьох розділів дисертації є завершеним цілим, відповідає поставленим меті та завданням, містить чіткі формулювання визначень основних понять. Висновки до розділів і загальні висновки відповідають змісту розділів і дослідження загалом. Робота містить достатню кількість таблиць і рисунків, що дає змогу унаочнити та більш об'ємно репрезентувати отримані емпіричні дані.

У першому розділі *«Теоретико-методологічні засади дослідження лідерських якостей майбутніх педагогів у процесі професійної підготовки»* (с. 30–64) проаналізовано стан наукової розробки проблеми, підходи до визначення поняття «лідерські якості особистості», розкрито їх сутність, основні компоненти, критерії та відповідні показники в контексті професійного становлення майбутнього педагога. Представлено структуру лідерських якостей майбутніх педагогів, здійснено їх детальну характеристику.

У другому розділі *«Емпіричне дослідження особливостей розвитку лідерських якостей майбутніх педагогів у процесі професійної підготовки»* (с. 66–121) висвітлено концептуально-методичні засади емпіричного дослідження особливостей розвитку лідерських якостей майбутніх педагогів у процесі професійної підготовки в освітньому просторі закладу вищої освіти, його організаційний формат і формування експериментальної вибірки; проведено кількісну та якісну інтерпретацію отриманих даних за допомогою методів математичної статистики; обґрунтовано програму емпіричного дослідження; визначено загальні методологічні принципи дослідження; розкрито основні етапи та процедуру емпіричного дослідження, аргументовано доцільність використання обраних психодіагностичних методик. Відповідно до завдань дослідження описано відібрані методи математичної статистики, які дозволили всебічно вивчити отримані дані. Представлено опис результатів емпірико-діагностичного дослідження.

У третьому розділі *«Психологічне забезпечення розвитку лідерських якостей майбутніх педагогів у процесі професійної підготовки»* (с. 121–169) окреслено загальну стратегію, мету і завдання, а також етапи формувального етапу дослідження. Представлено зміст, структуру розробленої психоедукаційної програми розвитку лідерських якостей майбутніх педагогів, висвітлено психологічні засоби її реалізації, проаналізовано процес і результати апробації розвивальної програми, доведено ефективність впровадження розробленої програми.

Позитивної оцінки заслуговує авторський концептуально-методичний підхід до питання структури та розвитку лідерських якостей майбутніх педагогів і розроблена психоедукаційна програма *«Нові грані лідерства»*.

Висновки дисертаційної роботи є переконливими, чітко сформульованими та логічно відповідають поставленій меті і завданням дослідження. Викладення матеріалу в розділах дисертації є послідовним і структурованим.

Зауважимо, що дисертація характеризується змістовністю та обґрунтованістю викладених позицій, вдалим синтезом теоретичних і емпіричних результатів. У цілому дисертація О.Я. Логвись виконана на відповідному до вимог науковому рівні, дисертантка виявила самостійність у розробленні актуальної наукової проблеми, здійснила продуктивний теоретичний аналіз і отримала досить вагомі наукові результати, що характеризуються науковою новизною, теоретичним і практичним значенням.

Дисертаційна робота оформлена відповідно до вимог наказу МОН України від 12 січня 2017 р. № 40 *«Про затвердження вимог до оформлення дисертації»*.

Можна констатувати відсутність порушень академічної доброчесності при викладенні результатів дисертаційного дослідження, наявність посилань за текстом дисертації на всі положення, що не є авторськими і задіяні як на теоретичному, так і емпіричному етапі дослідження.

Оприлюднення результатів дисертаційної роботи. Слід також підкреслити, що результати дослідження підтверджуються та повною мірою

відображаються в наукових публікаціях авторки. Кількість і обсяг опублікованих праць відповідають вимогам і свідчать про достатню апробацію основних положень дослідження. Результати дисертаційної роботи відображено у 18 публікаціях (14 з яких одноосібні): 8 статей (2 у співавторстві), із них 1 – у закордонному науковому періодичному виданні, 6 – у наукових фахових виданнях України категорії Б, 10 публікацій – у збірниках матеріалів науково-практичних конференцій.

Дискусійні положення та зауваження до змісту дисертації. У цілому позитивно оцінюючи проведене дисертаційне дослідження та отримані результати, вважаємо за доцільне назвати дискусійні положення та висловити зауваження і побажання до окремих результатів дослідження.

1.3 огляду на актуальність дисертаційної теми, бажано було б детальніше розтлумачити розуміння авторкою сутності терміна «якості особистості», особливо в контексті співвідношення лідерських якостей і рис особистості.

2. На підставі виокремлених під час емпіричного дослідження чинників (емоційний інтелект, суб'єктність, інтернальність, комунікативні вміння, автентичність і рефлексивність) здобувачкою була розроблена та апробована програма розвитку лідерських якостей «Нові грані лідерства», яка включала такі тематичні модулі: «Розвиток самопізнання та самооцінки», «Структура образу Я-лідер», «Психологічні засади ефективної комунікації педагога-лідера», «Розвиток емоційно-регуляторної здатності особистості». З нашого погляду, було б доречно звернути більше уваги на розвиток у майбутніх педагогів емоційного інтелекту.

3. Під час детального описання процедури формувального експерименту здобувачка в цілому характеризує експериментальну і контрольну групи. Разом із тим варто було б висвітлити, за якими критеріями і за яким принципом здійснювався підбір учасників даних груп.

4. На нашу думку, дисертацію лише б збагатили дослідження гендерно-вікових відмінностей розвитку лідерських якостей у майбутніх педагогів.

5. Радимо авторці підготувати до видання методичні рекомендації, які базувалися б на даних дослідження. Такі рекомендації допомогли б викладачам і практичним психологам у закладах вищої освіти, які готують майбутніх педагогів, здійснювати ефективну роботу зі сприяння розвитку їх лідерських якостей.

Указані зауваження та побажання не знижують загальної позитивної оцінки проведеного дослідження, його теоретичної та практичної цінності як такого, що є завершеним, цілісним і самостійним, характеризується науковою новизною, теоретичним і практичним значенням.

Загальний висновок про дисертаційну роботу. На підставі проведеного аналізу можна зробити такий загальний висновок. За своєю актуальністю, значним обсягом виконаних досліджень, науковою новизною, достовірністю отриманих результатів, обґрунтованістю висновків, оформленням роботи дисертація Логвись Ольги Ярославівни «Психологічні чинники розвитку лідерських якостей майбутніх педагогів у процесі професійної підготовки» відповідає галузі знань 05 Соціальні та поведінкові науки, спеціальності 053 Психологія і вимогам «Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії», затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 р. № 44, а її авторка Логвись Ольга Ярославівна заслуговує на присудження ступеня доктора філософії (PhD) за спеціальністю 053 «Психологія».

Офіційний опонент

**доктор психологічних наук, професор,
завідувачка кафедри психології**

**Сумського державного педагогічного
університету імені А. С. Макаренка**

Світлана КУЗІКОВА

Підпис Кузікової С.
засвідчую
Зеринський професор Світлана
04 03 20 24 р.